

Acad. P. CONSTANTINESCU-IAȘI. *Influențe ale arhitecturii vechi rusești asupra vechii arhitecturi românești*, București, 1951.

Volumul acad. P. Constantinescu-Iași, apărut în 1951, are rostul de a cerceta o latură insuficient cunoscută a istoriei arhitecturii noastre. Evoluția acesteia, de la începuturile ei bizantine, a fost permanent condiționată de împrumuturile făcute artei popoarelor vecine, împrumuturi care, prelucrate în mod creator de meșterii noștri, au contribuit la formarea unui stil de arhitectură moldovenească și al altuia muntenesc. Printre aceste influențe, cel puțin în ceea ce privește Moldova, locul de frunte este ocupat de cele rusești, care însă, în cercetările din trecut, au fost de cele mai multe ori fie nesocotite, fie incluse în categoria nedefinită precis a influențelor „orientale”. Meritul lucrării de față este de a deschide căi noi și de a aduce precizări noi în această importantă problemă, de a stabili pentru numeroase procedee constructive, originea cărora nu era cunoscută, sau era interpretată greșit, un punct de plecare rus sau ucrainian, armean sau georgian. Pentru altele, la care nu se poate stabili o filiațiune directă, din asemănarea monumentelor rusești și românești reiese realitatea fundamentală, pe un vast spațiu, a unei școli artistice comune bizantino-orientale.

Lucrarea începe printr-un capitol preliminar tratând despre evoluția condițiilor sociale, economice și politice ale țărilor noastre în comparație cu cele din Rusia, apoi de legăturile bisericești și artistice dintre cele două țări, care au favorizat pătrunderea influențelor rusești; un paragraf special tratează despre legăturile, atât de însemnate pentru dezvoltarea arhitecturii vechi românești, cu armenii.

Capitolul cel mai important al volumului este consacrat influențelor arhitecturii rusești bisericești asupra celei românești. Sînt examinate o serie de probleme arhitectonice, din care extragem cîteva puncte care ni s-au părut mai puțin cunoscute.

Astfel, „sepulcralul”, porțiune intermediară dintre naos și narthex folosită pentru înmormîntarea ctitorilor domnești — cunoscut prin studiile anterioare ale autorului — este venit prin Rusia din Armenia.

Pridvorul poligonal — uneori semicircular — se înfiltează la numeroase biserici din Moldova și la cîteva ctitorii Cantacuzinești din Muntenia. Autorul stabilește că această formă arhitecturală ne-a venit din Rusia, fiind de altfel aproape necunoscută celorlalte școli orientale.

Un caracter specific al arhitecturii moldovenești îl constituie înălțarea turlelor: turla moldovenească, înaltă și zveltă, contrastează cu cea muntenească mai greoaie. Această tendință se manifestă și în Rusia în veacul al XVI-lea, însă pusă în aplicare prin procedee tehnice proprii. Procedeele moldovenesc de subțiere a corpului turlei prin pendentivi, asupra originii căruia specialiștii nu sînt de acord, ar putea fi inspirat, după părerea acad. Constantinescu-Iași și conform ideilor școlii lui Strzygowski, de sistemul de construcție a turlelor bisericilor de lemn ucrainene.

Influența arhitecturii rusești se mai face simțită prin forma, ascuțită sau în special bulbucată, a acoperișurilor unor biserici din Moldova și, la epoci mai tirzii și mai atenuat, din Muntenia.

Privind planul cu totul neobișnuit al bisericii din Călinești, caracterizat prin existența a două turnuri laterale pe fațadă, autorul demonstrează prin exemple convingătoare obirșia rusească a acestei inovații.

O originalitate arhitectonică rusească este aceea a zidului cu arcade pentru atîrnarea clopotelor din preajma unor biserici: asemenea construcții sînt cunoscute și la noi, în Moldova și la biserica mănăstirii Govora.

Stilul „empire” și stilul „neo-clasic” din Apus apar în țările noastre, prin intermediarul rusesc, la începutul veacului trecut. Ele au dat biserica rotundă a Ghiculeștilor din Tei, Mitropolia din Iași, biserica mănăstirii Frumoasa ș. a.

*san Serbia
sec XII-XIII*

san darbatti Grubine

*San prin Austria din
Tirrol și
Germania
de Sud*

Da

Într-un capitol separat, autorul examinează problema bisericilor noastre de lemn în lumina influențelor rusești. Se definește grupul ucraino-bucovinean; se aduc argumente în favoarea barocului ucrainean, mai degrabă decât cel apusean, ca sursă de inspirație a cupolei bisericilor de lemn din Transilvania; de asemenea se arată că tipul de biserică din Maramureș caracterizat printr-un turn înalt și ascuțit, însoțit la bază de patru turnulețe de aceeași formă, se întâlnește și în Rusia. *si la vest de Ardeal*

Trecând la arhitectura civilă, autorul arată că în epoca feudală asemănarea condițiilor de viață în Rusia și la noi a determinat, în linii mari, crearea acelorași tipuri de clădiri. Sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea se caracterizează, în principatele române, prin slăbirea puterii otomane și importanța mereu crescândă a rolului politic și prin urmare a influențelor rusești. În această perioadă de intensă dezvoltare economică și orașenească, care și atinge punctul culminant în anii administrației lui Kisselev, s-a clădit mult, iar stilul cel mai des folosit este neo-clasicul rus, zis „stil academic”, precum și stilul „empire”. Pentru sprijinirea acestei afirmații autorul înfățișează o serie de monumente rusești și românești, cele mai reprezentative fiind, pentru Iași vechiul palat domnesc, vechea Universitate și diferite case boierești, iar pentru București palatul Ghica din Tei, palatul Știrbei, fosta legăție rusă ș.a.

În ultimul capitol al volumului, consacrat elementelor decorative în arhitectura bisericească, se aduc precizări asupra faptului cunoscut al originii armeano-georgiene a celor mai multe din ele.

Expunerea științifică a problemelor este bogat documentată, autorul sprijinindu-și teoriile, în primul rând, pe abundența datelor și a exemplificărilor. Foarte multe date, extrase din literatura sovietică de specialitate, sînt înfățișate pentru prima oară publicului român. Înțelegerea expunerii este înlesnită de numeroase ilustrații, din care aproape jumătate reproduc monumente de arhitectură rusă.

R. C.

TIT SIMEDREA, *Mănăstirea Vodița. Glosă pe marginea unui document inedit*, în „Biserica ortodoxă română”, București, anul LXV (1947), nr. 1 — 2, p. 63—76.

Socotim folositor să atragem aci luarea aminte despre acest mic studiu mai vechi, dar pe nedrept

¹ Iată textul (lăsat la o parte de Al. Ștefulescu) care se citește pe amîndouă medalioanele de pe aripile pajurii care împodobește toaca și în care sînt înfățișați de două ori sf. Antonie și sf. Nicodim avînd

rămas necunoscut, căci aduce știri pline de însemnătate cu privire la ctitoria popei Nicodim Sfințitul și la începuturile vieții mănăstirești în Țara Românească și Moldova.

Cercetările autorului pornesc de la o poruncă, păstrată în original, din 10 martie 1705 a lui Constantin Vodă Brîncoveanu pentru „schitul ce iaste la Vodița... și făcutu de părintele Athanasie egumenul de la... Tismana, fiind hramul la acest schitu sveatii arhanghel Mihail, pentru că și mai nainte scaun de mănăstire mare au fost făcutu de sfințitul Nicodim și, după întîmplările oștilor turcești și tătarăști ce în trecuții ani, trecătoare spre Țara Nemțescă au fostu, desăvîrșit s-au stricat”. Cu acest prilej domnul scuțește de bir și dări zece sirbi ungureni poslușnici ai schitului.

Documentul — publicat în anexă (p. 75—76) — mai fusese de altfel semnalat de C. Grecescu (cf. „Rev. ist. rom.”, VII, 1937, p. 193) împreună cu altul, care a scăpat și el pînă acum cercetătorilor și din care reiese că Vodița fusese rezidită din temelie de marele agă Cornea Brăiloiu (document din 15 iunie 1689). Pricina înnoirii schitului pot fi războaiele austro-turcești de la 1683—1699, precum crede T. Simedrea (p. 70) dar documentul din 1689 se împotrivesc părerii sale că Atanasie refăcuse schitul pe la 1705; totuși se prea poate ca noua Vodița să fi căzut prada războiului turco-austriac din 1716—1718. Poate să pară ciudat faptul că hramul Vodiței sf. Antonie cel Mare (cf. documentul de la 1369 al lui Vladislav I) a fost schimbat cu acel al sfințului Mihail, deoarece la Tismana găsim pînă tîrziu îmbinarea amintirii numelui lui Nicodim cu acela al sfințului ales de el ca ocrotitor ctitoriei sale de la Vodița (cf. frumoasa toacă din 1840 aflătoare la biserica mănăstirii Tismana; vezi Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, Buc., 1909, p. 143 — 144¹, Totuși schimbarea hramului înlătură ipoteza eventuală că pe la 1689 s-ar fi restaurat nu atît biserica, cît chiliile, ci dovedește că biserica a fost făcută din nou. De altfel, Brîncoveanu spune la 1705 că mănăstirea fusese cu desăvîrșire stricată.

Concluzia lui T. Simedrea se întîlnește cu aceea a prof. C. Grecescu, că ruinele mănăstirii Vodița care se mai văd și astăzi (Vodița II) sînt nu acelea ale ctitoriei lui Nicodim ci ale bisericii de pe la 1689 a lui Cornea Brăiloiu și că temeliele unei biserici mai vechi (Vodița I) dezgropate sub ruinele actuale de V. Drăghiceanu în 1928 (Cf. *Săpăturile de la Vodița. Bisericele sf. Nicodim și a lui Litovoiu Vodă*, în „Buletinul Comisiei monumentelor istorice,” XXII, 1929) sînt

între ei o biserică cu trei turle; „Sf <în> tul Antonie hramul Sf <în> tei Mănestiri Bodita (=Vodița) † Sf. Nicodim înăpătoriu al acești sf. Mănestiri Tismana și sf. Mănestiri (= Vodița).